

УДК 37.013.2 (292.4)

Криstopчук Т. Є., д.пед.н., доцент (Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ КРАЇН ЄС У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті запропоновано напрями використання досвіду країн ЄС у навчально-виховному процесі вітчизняних закладів педагогічної освіти. Обґрунтовано доцільність визнання українським суспільством та на вітчизняному ринку праці освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»; модернізації здійснення педагогічного контролю; створення умов для зростання академічної мобільності студентів і викладачів; впровадження програм безперервного навчання; організації міжнародних наукових досліджень; децентралізації управління системою педагогічної освіти та гуманізації педагогічної освіти.*

***Ключові слова:** педагогічна освіта, освітньо-виховна система, тенденція, гуманістична модель.*

***Аннотація.** В статье предложены направления использования опыта стран ЕС в учебно-воспитательном процессе отечественных заведений педагогического образования. Обосновано целесообразность признания украинским обществом и на отечественном рынке труда образовательно-квалификационного уровня «бакалавр»; модернизации осуществления педагогического контроля; создания условий для роста академической мобильности студентов и преподавателей; внедрения программ непрерывного обучения; организации международных научных исследований; децентрализации управления системой педагогического образования и гуманизации педагогического образования.*

***Ключевые слова:** педагогическое образование, образовательно-воспитательная система, тенденция, гуманистическая модель.*

***Annotation.** The article singles out the directions of implementation EU experience into educational process of national pedagogical universities. In particular, recognition in the society and in the domestic labour market educational qualification of «Bachelor»; modernization of pedagogical control realization; creating conditions for the growth of students' and teachers' academic mobility; elaboration of lifelong learning programs; organization of international scientific researches; decentralization of management of the pedagogical education system; humanization of teacher education and others.*

***Keywords:** teacher education, educational system, a trend, humanistic model.*

Якісна підготовка вчителя є запорукою ефективною підготовки конкурентоспроможного людського капіталу країни, самореалізації кожної особистості, забезпечення ринку праці та держави висококваліфікованими фахівцями. Модернізація педагогічної освіти в Україні відбувається в контексті розвитку міжнародного співробітництва, інтеграції у світовий та європейський освітній простір, прийняття нового Закону України «Про вищу освіту».

Незважаючи на певні культурно-історичні відмінності в розвитку України і країн Європейського Союзу, функціональна спільність національних освітньо-виховних систем уможливило використання європейського досвіду в підготовці майбутніх учителів.

Педагогічна освіта є вагомим складником вищої освіти України. Увагу дослідників привертають проблеми професійної підготовки вчителів у країнах Європейського Союзу, зокрема, у таких країнах, як Австрія (М. Є. М'яковський, О.Р.Павлішак), Англія та Уельс (Ю. В. Кіщенко, А. В. Соколова), Велика Британія (В. М. Базуріна, І. П. Задорожна, О. П. Пічкарь), Греція (Ю. М. Короткова), країни Західної Європи (Л. П. Пуховська), Німеччина (Н. В. Козак, Н. В. Махія, О. Ю. Пришляк), Польща (А. В. Василюк, І. М. Ковчина, С. Я. Когут, О. Й. Литвак).

Враховуючи схожість змін, які сталися в освіті країн Європейського Союзу у процесі реформ й сьогодні відбуваються у національній системі вищої педагогічної освіти, досвід їх впровадження може бути цінним для України.

Метою нашої статті є виокремлення напрямів використання досвіду розвитку педагогічної освіти у країнах ЄС у навчально-виховному процесі закладів системи педагогічної освіти України.

Серед напрямів використання досвіду розвитку педагогічної освіти у країнах Європейського Союзу у системі педагогічної освіти України необхідно виділити такі, як: 1) інтеграція педагогічних коледжів до структури університетів; 2) застосування модульних технологій навчання та залікових кредитів оцінювання; 3) стандартизація педагогічної підготовки за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою на всіх рівнях вищої освіти; 4) поширення практики підготовки вчителів за декількома спеціальностями; 5) забезпечення можливості здобуття педагогічної професії будь-яким фахівцем на базі диплома бакалавр; 6) визнання у суспільстві та на вітчизняному ринку праці освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»; 7) впровадження нової системи забезпечення якості вищої педагогічної освіти; 8) забезпечення моніторингу якості педагогічної освіти; 9) модернізація здійснення педагогічного контролю; 10) децентралізація управління системою педагогічної освіти, автономність вищих педагогічних навчальних закладів; 11) активізація роботи університетських центрів сприяння працевлаштуванню студентів та випускників; 12) створення відповідних

програм наставництва для роботи з молодими викладачами; 13) сприяння участі студентів та викладачів вищих навчальних педагогічних закладів у комплексних програмах і проєктах міжвузівської міжнародної співпраці; 14) створення умов для зростання академічної мобільності студентів і викладачів; 15) організація та участь у міжнародних наукових дослідженнях; 16) гуманізація педагогічної освіти; 17) створення програм безперервного навчання.

Вивчення, аналіз та узагальнення досвіду модернізації педагогічної освіти Центрально-Східноєвропейських країн має для України велике теоретичне і практичне значення через подібну історію з точки зору трансформацій в освіті, економіці, політиці. Освітні реформи, що відбулися в Центрально-Східноєвропейських країнах, призвели до покращення якості професійної педагогічної освіти, нової трудової філософії для вчителів; нового рівня в системі організації та управління навчально-виховним процесом; нових форм підвищення кваліфікації вчителів тощо [1, с. 9].

Зокрема, нововведеннями 2011 року в Польщі є модернізація педагогічного контролю. Завдання модернізації – розвиток системи освіти (узгодити зовнішній контроль викладання в країні, визначити загальні вимоги, узгодити інструменти оцінки і контролю, навчання осіб, відповідальних за зовнішній педагогічний нагляд) та вдосконалення роботи окремих шкіл та освітніх установ. Були внесені зміни до закону про систему освіти для оцінки якості освіти. Відповідно до нових змін в кожному воеводстві передбачається створення Регіонального центру якості освіти – установи, що відповідає за проведення педагогічного нагляду [2, с. 23].

Національною консультативною радою з питань освіти і підготовки у Великій Британії (National Advisory Council for Education and Training Targets – NACETT) на основі моніторингу освіти було сформульовано такі цілі освітньої реформи: висока якість та доступність дошкільного виховання дітям з 4-річного віку; спрямування навчальних курсів на виявлення і розвиток здібностей у кожної дитини; розробка навчального плану, який забезпечить достатньо високий для сучасних умов інтелектуальний потенціал країни; кожен учень на кожному уроці має право на якісне викладання та відповідні умови навчання; кожен громадянин країни повинен навчатися упродовж усього життя; єдність управління освітою і підготовки кадрів; збільшення громадських та приватних інвестицій в освіту та підготовку кадрів; зростання досягнень має бути постійним, а зрушення, що відбуваються, мають бути відкритими для оцінки кожним членом суспільства [3, с. 42].

Аналіз тенденцій розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу дав змогу на організаційно-адміністративному рівні визначити

тенденцію необхідності застосування моніторингу якості вищої педагогічної освіти і зовнішньої оцінки роботи вчителя.

Провідними завданнями Асоціації педагогічної освіти в Європі (Association of Teacher Education in Europe (ATEE)) є: вивчення, узагальнення і поширення сучасного національного досвіду підготовки викладачів, популяризація найважливішої інформації про теорію і практику підготовки педагогічних кадрів у різних країнах світу; організація міжнародних наукових досліджень та поширення інноваційних підходів до педагогічної освіти; укладання договорів про співробітництво між навчальними закладами, які здійснюють підготовку викладацьких кадрів у країнах Європи; підвищення рівня базової підготовки викладачів та їх професійного розвитку. Саме тому серед напрямів використання досвіду країн ЄС виділяємо створення умов для збільшення мобільності студентів і викладачів, участь у програмах обміну студентів і викладачів, розробку наукових проектів спільно з європейськими вищими навчальними закладами, участь у міжнародних освітянських програмах.

Програма безперервного навчання (як пріоритетний напрям освітньої діяльності в країнах ЄС) передбачає обміни, проведення досліджень, створення мережі взаємодопомоги та взаємовпливу. Учасниками проектів можуть бути не тільки студенти і учні, але й вчителі, викладачі та інші учасники в галузі освіти і професійної підготовки.

Однією з найактивніших країн-учасниць програм мобільності за напрямом «Педагогічна освіта» є Великобританія. Вища освіта у Великій Британії передбачає здобуття студентами наукового ступеня або певної кваліфікації. Сходиною до вищої освіти є завершення середньої освіти й одержання відповідного свідоцтва. Відповідальність за політику в галузі вищої освіти покладається на Департамент освіти і професійного знання (DfES) Англії і на департаменти освіти відповідних уповноважених органів Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії. І хоча багато цілей і завдань високого рівня є аналогічними, індивідуальні стратегії, пріоритети і практики неоднозначні на території Великої Британії [4, с. 67].

А. А. Сбруєва з цього приводу зазначає, що Велика Британія стала піонером у запровадженні у вищих педагогічних навчальних закладах курсу «Європейський простір» [5, с. 19].

Німеччина бере активну участь в комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці, таких, наприклад, як Міжнародний проект ЮНІТЕК, що організовує стажування студентів у Іспанії, Нідерландах, Італії, Великобританії; установа Центральної наукової «Міжнародної школи передових технологій» при Кайзерському університеті, створення консорціуму співпраці з вищої освіти Веймарського університету з вищими навчальними закладами США, Нідерландах та Італії, а також в кількох інших проектах, що сприяють забезпеченню

мобільності студентів та викладачів і дозволяють практично реалізувати поставлені завдання [6, с.10–11].

Серед ефективних заходів з реформування вищої освіти України з урахуванням німецького позитивного досвіду в контексті формування єдиного європейського простору вищої освіти виділяють: створення координаційних органів із впровадження реформ; визначення й збереження найбільш виважених національних традицій у сфері вищої освіти (організаційних, змістовних); посилення уваги до забезпечення академічної свободи студентів та їхньої підтримки; формування відкритості до нових ідей і реалізації пілотних проектів щодо їх перевірки [6, с. 7].

Академічна свобода студентів німецьких вищих навчальних закладів виявляється в укладанні індивідуальних навчальних планів, які передбачають можливість вивчення навчальних дисциплін за власним вибором, у виділенні суттєвої частини навчального часу на самостійну навчальну та науково-дослідну діяльність, складанні студентами іспитів та заліків за ступенем готовності, відсутності вимоги про обов'язковість відвідування занять, можливість відвідувати лекції для студентів інших спеціальностей та в інших навчальних закладах чи університетах, що свідчить про прагнення зберегти, відстояти усталені національні освітні традиції, хоча і з певним їх переглядом та адаптацією відповідно до сучасних обставин [7, с. 20].

Серед напрямів використання позитивного досвіду країн ЄС у системі педагогічної освіти України виділяємо децентралізацію управління системою педагогічної освіти та забезпечення зв'язку з вимогами сучасного ринку праці.

Порівняльний аналіз розподілу повноважень між рівнями управління в сфері освіти в країнах з різним рівнем економічного і політичного розвитку дав змогу виявити, що постіндустріальні країни з високими соціально-економічними показниками характеризуються більшим рівнем децентралізації управління освітою, ніж країни, що розвиваються, або недавно здобули свою суверенність. В основу децентралізації покладено: політичні мотиви (у більшості країн вони є підґрунтям ентузіазму для зростання участі громадськості у прийнятті державних рішень); фінансові мотиви (центральні уряди не в змозі надати повне фінансування відповідно до вимог сфери освіти); мотиви ефективності (зумовлені тим, що прийняття рішень на місцевому рівні допомагає зменшити витрати на досягнення кожного окремого результату).

Децентралізація – це такий спосіб територіальної організації влади, за яким держава передає право на прийняття рішень з певних питань або у певній сфері структурам локального чи регіонального рівня, що перебувають поза системою виконавчої влади і є відносно незалежними від неї. При аналізі процесів децентралізації розглядаються чотири рівні

управління: центральний уряд (центральний); державні регіональні органи влади (регіональний); муніципальні або інші місцеві самоврядні органи влади (місцевий), школи [8, с. 8–13].

Характерною ознакою педагогічної освіти країн ЄС є децентралізація управління освітою. У більшості країн ЄС децентралізація здійснюється шляхом залучення громадськості до розв'язання проблем педагогічної освіти, посилення ролі місцевих органів управління педагогічною освітою (у тому числі і післядипломною) у прийнятті рішень, зростання автономії педагогічних закладів освіти в управлінні їх ресурсами.

Як зазначає Д. О. Медведовська, у Великій Британії фундаментальним і стратегічним є напрям на децентралізацію освіти, оскільки він передає контрольні функції у руки споживача (батьків) та включає ринкові механізми діяльності освітньої системи. Централізація розглядається як тактика нейтралізації політичних і корпоративних опонентів реформ [9, с. 27].

Особливістю системи післядипломної педагогічної освіти у Греції є принцип децентралізації щодо організаційних форм підвищення кваліфікації вчителів. Вчитель може обирати курси підвищення кваліфікації різні за програмами, терміном, змістом, місцем проходження. Пропедевтичні, періодичні чи спеціальні курси забезпечують професійну адаптацію новопризначених учителів, розвиток дослідницьких умінь учителів школи, їх критичного і творчого мислення, організацію перепідготовки вчителів, які викладають у спеціальних школах для дітей з обмеженими функціональними можливостями.

Іспанія є країною, де політика в галузі освіти значною мірою децентралізована. Це означає, що уряди сімнадцяти регіонів спільноти мають великий вплив на регіональну освіту. Існування дуже різноманітної освітньої політики і програм природно приводить до відмінностей у навчальних вимогах.

Децентралізація освіти в Іспанії є необхідною передумовою успішної реалізації реформ і здійснюється за допомогою: 1) деконцентрації урядової влади, що супроводжується переміщенням керівних освітянських органів та їх співробітників із центральних офісів до регіональних і локальних; 2) делегуванням влади – передачею не тільки управлінських, а й контрольних функцій іншим організаціям нижчого ієрархічного рівня або напіваавтономним установам; 3) передачею повної відповідальності за всі сфери діяльності, включно з фінансовою, місцевим освітянським організаціям і установам; 4) приватизації – передачі навчальних закладів окремим особам або корпораціям тощо [10, с. 41].

У Федеративній Республіці Німеччина система педагогічної освіти децентралізована. У системі післядипломної педагогічної освіти реалізуються земельні, регіональні, місцеві форми підвищення кваліфікації вчителів у певних галузях. Крім того, післядипломна педагогічна освіта

розглядається як продовження одержаної вищої освіти або як друга вища педагогічна освіта за іншою спеціальністю.

До позитивних особливостей децентралізації управління освітою в Польщі належить впровадження нових підходів у галузі фінансування на державному та місцевому рівні, чітке розмежування повноважень та відповідальності різних рівнів управління освітою. Зміна підходів до фінансування шкіл раціоналізувала використання ресурсів і позитивно вплинула на інші сфери освіти. Зокрема, оскільки кошти на підвищення кваліфікації вчителів надходять до бюджету школи, то саме директори і вчителі обирають конкурентоспроможну інституцію для підвищення кваліфікації. Це вплинуло на зростання якості і різноманітності послуг щодо підвищення кваліфікації вчителів у Польщі [8, с. 15].

Ідеї досвіду країн ЄС щодо процесів децентралізації управління освітою успішно впроваджуються в освітній сфері України уже сьогодні. Зокрема, за ініціативи Міністерства освіти і науки України 20 травня 2014 р. в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна пройшов загальнонаціональний університетський форум «Консолідація суспільства і децентралізація влади: моделі, перспективи, ризики». Під час роботи загальнонаціонального університетського форуму розглянуто питання консолідаційної парадигми модернізації України, значення децентралізації влади в процесі економічного зростання, можливі шляхи стабілізації політичної системи країни крізь призму конституційної реформи. Учасниками була прийнята резолюція, у тексті якої наголошується на сприятній інтеграції освіти і науки у європейський науково-освітній простір, автономії та децентралізації закладів науки і освіти, на процесах децентралізації влади, мовних відносинах.

Серед завдань оновленого апарату освітянського відомства незмінними залишаються підвищення прозорості діяльності Міносвіти України, децентралізація управління освітою.

Міжнародна допомога і європейський досвід є важливими ресурсами, якщо їх використовувати для координації зусиль всіх учасників процесу освітньої політики. Децентралізацію в управлінні освітою необхідно здійснювати комплексно, між державою і громадянським суспільством, між органами влади і споживачами освітніх послуг, між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням, між керівником освітньої установи і освітянами.

Сьогодні більшість систем і моделей професійної підготовки вчителів будується на статичних концепціях педагогічної освіти, які абсолютизують базову педагогічну підготовку, розглядаючи її як достатню для тривалого професійного життя вчителя. Проте під впливом ідей неперервної педагогічної освіти в сучасних умовах утверджується погляд на педагогічну освіту як на відкриту динамічну систему. Основними

інтеграційними чинниками в розвитку європейської педагогічної освіти, на думку Н. О. Постригач, виступають: національні системи та моделі педагогічної освіти розвиваються в певних історичних, політичних і соціальних умовах; педагогічна освіта та її головні інституції відображають культурно-національні традиції, погляди на роль учителя, його статус, компетентність та професійні функції; розвиток і реформування педагогічної освіти останніми десятиліттями значною мірою визначаються сучасними міжнародними педагогічними ідеями професіоналізації, інтеграції, універсалізації тощо [11].

У країнах Європейського Союзу проводиться значна робота щодо впровадження у систему педагогічної освіти гуманістичної моделі. Це виражається через планування вивчення таких навчальних дисциплін, як: філософія, соціологія, політологія тощо.

Зростає увага до формування екологічної свідомості майбутніх фахівців, підвищення рівня екологічної культури молоді, що є одним із показників їх духовності та моральності. Подальша гуманізація педагогічної освіти в Україні передбачає створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої педагогічної освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом та створення для них вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я.

Таким чином, серед можливих напрямів використання досвіду педагогічної освіти країн ЄС у системі педагогічної освіти України, у процесі дослідження виокремлено такі: стандартизація педагогічної підготовки за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою на всіх рівнях вищої освіти; визнання у суспільстві та на вітчизняному ринку праці освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»; впровадження нової системи забезпечення якості вищої педагогічної освіти; забезпечення моніторингу якості вищої педагогічної освіти; модернізація здійснення педагогічного контролю; сприяння участі студентів та викладачів вищих навчальних педагогічних закладів у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці; створення умов для зростання академічної мобільності студентів і викладачів; створення програм безперервного навчання; організація міжнародних наукових досліджень; децентралізація управління системою педагогічної освіти; гуманізація педагогічної освіти.

Подальшого дослідження потребують такі важливі проблеми: тенденції розвитку системи дошкільної освіти та виховання у країнах ЄС; підготовка майбутніх вчителів до виховання толерантності.

1. Аналитический обзор № 7 состояния и международных тенденций развития систем образования (январь – март 2004 г.). – Мн. : Центр проблем развития образования БГУ, 2004. – 65 с. 2. Дрепіна О. М. Система освіти в Польщі та досвід її реформування / О. М. Дрепіна // Школа – центр активності громади: узагальнення адаптованого польського досвіду збереження освітніх послуг у сільській місцевості : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, 26-27 березня 2011 р., м. Луганськ / ред. кол. : О. М. Дрепіна, О. В. Переходченко, В. В. Щербаченко. – Луганськ : СПД Резников В. С., 2011. – С. 19–24. 3. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія – Суми : Козацький вал, 2004. – 500 с. 4. Клименко Ю. Реалізація програм професійної мобільності європейських педагогів [Електронний ресурс] / Ю. Клименко // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 2 (8). – С. 64–70. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ppstud/2011_2/files/64-70.pdf. – Назва з екрану. 5. Сбруєва А. А. Болонський процес: пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи / А. А. Сбруєва // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 18–21. 6. Савченко С. В. Інтеграція вищої освіти Німеччини в європейський освітній простір / С. В. Савченко // Актуальні питання модернізації освіти : вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 13 (224), ч. 1. – С. 5–12. 7. Система высшего образования Германии // Приложение «Обзор систем высшего образования стран ОЭСР» бюллетеня «Новости ОЭСР: образование, наука, новая экономика». – М. : Центр ОЭСР – ВШЭ, 2004. – № 2. – С. 19–23. 8. Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Гриневич Л. М. – К., 2005. – 20 с. 9. Медведовська Д. О. Історичні та сучасні аспекти реформування системи управління освітою у Великій Британії / Д. О. Медведовська // Інтеграція системи безперервної освіти України в європейський освітній простір: стан, проблеми, перспективи : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конференції, 22-24 жовтня 2009 р. – Вип. 469 : Педагогіка і психологія – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – С.267-273. 10. Постригач Н. О. Історичні передумови процесу децентралізації освіти Королівства Іспанія / Н. О. Постригач // Порівняльно-педагогічні студії. – № 4(14). – 2012. – С. 36 – 41. 11. Постригач Н. О. Особливості професійної підготовки вчителя в Іспанії [Електронний ресурс] / Н. О. Постригач. – Режим доступу http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/vkmu/2009_13/Postrigash.mht. – Назва з екрану.

Рецензент: д.пед.н., професор О. Б. Петренко.